

Justitieutskottets betänkande**1976/77: 17****med anledning av propositionen 1975/76: 176 om ändring i brottsbalken m. m. (ang. muthbrotten m. m.)****Propositionen m. m.**

I propositionen 1975/76: 176 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

Behandlingen av propositionen har uppskjutits till 1976/77 års riksmöte (JuU 1975/76: 40).

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad utskottet anför på s. 6 och 7.

I ärendet har inför utskottet lämnats synpunkter på den föreslagna lagstiftningen av företrädare för Institutet mot mutor och för Sveriges köpmannaförbund.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är, efter komplettering med författningsnummer, föranledd av nyttillkommen lagstiftning, av följande lydelse.

1 Förslag till**Lag om ändring i brottsbalken**

Härigenom föreskrives i fråga om brottsbalken

dels att 17 kap. 7 och 8 §§ samt 20 kap. 2 och 5 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken till 17 kap. skall lyda "Om brott mot allmän verksamhet m. m.",

dels att i 17 kap. skall införas en ny paragraf, 17 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap.

7 §¹

Den som till arbetstagare *hos staten eller hos kommun* eller till

Den som till arbetstagare eller annan som avses i 20 kap. 2 §

¹ Senaste lydelse 1975: 667.

Nuvarande lydelse

annan som avses i 20 kap. 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

Föreslagen lydelse

lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, dömes för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

8 §²

Den som vid val till allmän befattning eller vid annan utövning av rösträtt i allmänt ärende söker hindra omröstningen eller förvanska dess utgång eller eljest otillbörligen inverka på omröstningen, dömes för otillbörligt verkande vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det förövats med våld eller hot om våld eller innefattat missbruk av tjänsteställning.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig förmån för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig förmån vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som mottager, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig belöning för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller icke rösta, dömes, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig belöning vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

17 §

Har bestickning skett i förhållande till någon som ej är arbetstagare hos staten eller hos kommun och som ej omfattas av 20 kap. 2 § andra stycket 1—4, må åklagare väcka åtal endast om brottet angives till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren till den för bestickningen utsatte eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

20 kap.

2 §³

Om arbetstagare hos staten eller hos kommun mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för mutbrott till böter eller fängelse i

Arbetstagare som mottager, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömes för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år. Detsam-

² Senaste lydelse 1975: 667.

³ Senaste lydelse 1976: 601.

Nuvarande lydelse

högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun,

2. den som utövar uppdrag *åt staten eller åt kommun, om han valts till uppdraget eller icke äger undandraga sig detta ävensom eljest om uppdraget* är reglerat i författning,

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt *och*

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet.

Föreslagen lydelse

ma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare äger motsvarande tillämpning på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun,

2. den som utövar uppdrag *som* är reglerat i författning,

3. krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet *och*

5. *den som i annat fall än som avses i 1—4 på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller eljest fått att för annan sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet eller öva tillsyn å skötseln av sådan angelägenhet.*

Med kommun likställes annan allmän inrättning som avses i 1 kap. 1 § 2 eller 3 lagen (1976: 600) om offentlig anställning.

5 §⁴

Åklagare må, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, åtala brott enligt 1 och 2 §§ ävensom annat brott varigenom innehavare av anställning eller uppdrag som avses i 2 § har åsidosatt vad honom åligger i utövningen därav.

Åklagare må, utan hinder av vad eljest må vara stadgat, åtala brott varigenom arbetstagare hos staten eller hos kommun eller annan som avses i 2 § andra stycket 1—4 har åsidosatt vad honom åligger i utövningen av anställningen eller uppdraget.

Utan hinder av vad i första stycket sägs skall dock gälla

1. vad i denna balk stadgas att åtal ej må ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat och

2. vad i annan lag eller författning är föreskrivet om åtal för gärning, för vilken straff är stadgat allenast om den förövas av innehavare av anställning eller uppdrag som sägs i första stycket.

⁴ Senaste lydelse 1975: 667.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Har mutbrott begåtts av någon som ej omfattas av första stycket, må åklagare väcka åtal endast om brottet angives till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Är ej för visst fall annat stadgat, må åklagare åtala brott mot sådan tystnadsplikt som gäller till förmån för enskild målsägande endast om denne anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Om åtal för brott som i utövningen av tjänsten eller uppdraget begåtts av riksdagsledamot, statsråd, justitieråd, regeringsråd eller innehavare av tjänst eller uppdrag hos riksdagen eller dess organ gälla särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift, som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Häri genom föreskrives i fråga om lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens¹

dels att 6—8 §§ och rubriken närmast före 6 § skall utgå,
dels att 11 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*11 §²

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är:

1) i de uti 3 och 5 §§ angivna fall den, vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts; samt

2) i de uti 6 och 7 §§ omförmälda fall varje näringsidkare, som frambringar, tillverkar eller håller till salu varor eller utför arbete av samma eller liknande art som de varor eller det arbete, som skolas inköpas eller utföras, eller meddelar försäkring av samma slag som den försäkring, vilken skolas ta-

Berättigad att anställa talan enligt denna lag är i de uti 3 och 5 §§ angivna fall den, vilkens yrkeshemlighet eller förebild obehörigen använts eller röjts.

¹ Senaste lydelse av 6 § 1942: 246.

² Senaste lydelse 1974: 161.

Nuvarande lydelse

gas, ävensom den anställdes arbetsgivare, där ej gärningen skett med dennes begivande, så ock, utom vad angår skadestånd, varje sammanslutning för främjande av yrkesintressen, såframit näringsidkare, varom nu nämnts, äro företrädde inom sammanslutningen och denna äger att kära inför domstol.

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3 och 5 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som, enligt vad under 1) sägs, äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Föreslagen lydelse

Allmän åklagare må ock väcka påstående om straff för brott, varom i denna lag förmäles, i de uti 3 och 5 §§ nämnda fall dock endast efter angivelse av den, som enligt första stycket äger anställa talan i anledning av sådant brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

Utskottet*Nuvarande lagreglering*

Enligt 20 kap. 2 § brottsbalken (BrB) skall arbetstagare hos staten eller hos kommun, som tar emot, låter åt sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, dömas för mutbrott. Detsamma skall gälla om arbetstagaren har begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Straffet är böter eller fängelse i högst två år eller i grova fall fängelse i högst sex år. Bestämmelserna äger motsvarande tillämpning på ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun och den som utövar uppdrag åt staten eller åt kommun, om han har valts till uppdraget eller inte får undandra sig detta eller om uppdraget är reglerat i författning. Vidare är krigsman eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt och den som utan att inneha anställning eller uppdrag som förut nämnts utövar myndighet underkastad mutansvar. Med kommun likställs annan allmän inrättning som avses i 1 kap. 1 § 2 eller 3 lagen (1976: 600) om offentlig anställning, dvs. landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa och annan allmän inrättning, om anställningen är statligt reglerad.

I 17 kap. 7 § BrB föreskrivs att den som till arbetstagare hos staten eller hos kommun eller till annan som avses i 20 kap. 2 § BrB lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänste-

utövning skall dömas för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

Enligt 17 kap. 8 § tredje stycket BrB skall den som tar emot, låter åt sig utlova eller begär otillbörlig förmån för att i allmänt ärende rösta på visst sätt eller inte rösta dömas, om det ej är mutbrott, för tagande av otillbörlig förmån vid röstning till böter eller fängelse i högst sex månader.

Mutansvaret enligt BrB förutsätter inte något samband mellan muta och tjänsteåtgärd. För skuldfrågan saknar det betydelse om med mutan åsyftas ett pliktstridigt förfarande eller ej. BrB bestraffar redan faran för att den mutade skall åsidosätta sina tjänsteåligganden.

Beträffande tagande och lämnande av muta inom näringsverksamhet finns bestämmelser i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens (IKL). Bestämmelserna avser den som är anställd i näringsverksamhet eller eljest vid företag av ekonomisk art eller vid verk, inrättning eller stiftelse. Med näringsverksamhet förstås varje huvudsakligen på ekonomisk vinst för dess utövare inriktad yrkesmässig verksamhet. Straff skall enligt IKL ådömas anställd om denne låter muta sig genom att ta, låta åt sig utlova eller begära gåva eller annan förmån för att vid avtal av vissa angivna slag lämna någon företrädare framför annan eller för att underlåta att framställa anmärkning mot fullgörandet av sådant avtal. Motsvarande ansvarsregler finns när det gäller bestickning.

Enligt bestämmelserna i IKL befriar inte huvudmannens vetskap eller samtycke den anställda eller bestickaren från ansvar. Mutansvaret gäller emellertid endast vid avtal om inköp av varor eller utförande av arbete eller tagande av försäkring för dens räkning, hos vilken den mutade är anställd. Personkretsen för ansvarsreglerna är därför i praktiken begränsad till anställda som sysslar med inköpsverksamhet. Om syftet med muta är att den bestuckne skall låta sig påverkas på annat sätt än vad som nämns i lagen, kan straff inte utdömas. Mutansvaret enligt IKL omfattar inte förmån som utgör erkänsla för en redan vidtagen åtgärd (efterföljande belöning).

Ansvarsreglerna i IKL är subsidiära till BrB:s ansvarsregler. Bestickning och tagande av muta enligt IKL hör under allmänt åtal. För åtal förutsätts inte angivelse av målsäganden. Arbetsgivare, konkurrerande näringsidkare och branschorganisation har möjlighet att anställa enskild talan om åklagare beslutat att ej väcka åtal.

Propositionens huvudsakliga innehåll m. m.

Propositionen överensstämmer i huvudsak med ett förslag av mutansvarskommittén i betänkandet (SOU 1974: 37) Mut- och bestickningsansvaret. Däri föreslogs att mut- och bestickningsansvaret för offentliga och enskilda funktionärer skulle samordnas och utformas i

överensstämmelse med den brottskonstruktion som BrB innehåller.

Departementschefen uttalar i propositionen att den omständigheten att i stor utsträckning likartade arbetsuppgifter och anställningsförhållanden numera föreligger inom samhällets privata och offentliga sektorer talar för att alla anställda bör utföra sina arbetsuppgifter under samma principiella ansvar. I enlighet härmed föreslås införande av ett samordnat mut- och bestickningsansvar i 20 kap. 2 § och 17 kap. 7 § BrB. De särskilda ansvarsreglerna om mut- och bestickningsansvar i IKL föreslås upphäva.

Beträffande personkretsen för det föreslagna mut- och bestickningsansvaret utgår det i propositionen framlagda förslaget från att samtliga anställda i såväl offentlig som enskild tjänst skall omfattas av ansvaret. För uppdragstagare utsträcks ansvaret beträffande innehavare av författningsreglerade statliga eller kommunala uppdrag och s. k. halvofficiella uppdragstagare till att avse även sådana uppdrag som utövas åt enskilda. Det föreslås också ett särskilt mut- och bestickningsansvar avseende uppdrag som någon eljest fått på grund av förtroendeställning såsom syssloman eller för att sköta annans rättsliga eller ekonomiska angelägenheter. Personkretsen anknyter i detta hänseende till dem som enligt 10 kap. 5 § BrB kan ådömas ansvar för trolöshet mot huvudman. Beträffande andra uppdragstagare uppger departementschefen att ett mutansvar inte bör införas med hänsyn till att sådant ansvar skulle komma att omfatta en alltför bred och varierande personkrets.

Den brottsliga gärningen ges i den föreslagna lydelsen av 20 kap. 2 § BrB samma beskrivning som i den nu gällande lydelsen av paragrafen. Brottsmedlet betecknas således som "muta eller annan otillbörlig belöning". Beträffande mutbrott som begås av privat anställda och uppdragstagare med särskild förtroendeställning får åklagare enligt förslaget väcka åtal endast om brottet anges till åtal av arbets- eller uppdragsgivare eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt. Motsvarande åtalsbegränsningsregel föreslås beträffande bestickning. Åtalsangivelse skall i detta fall göras av arbets- eller uppdragsgivaren till den som utsatts för bestickningen.

Ett samordnat mut- och bestickningsansvar

En påtaglig strävan under senare år har varit att anpassa de offentliga anställningsförhållandena till förhållandena på den privata arbetsmarknaden. Sålunda infördes år 1965 i princip avtalsfrihet mellan arbetsgivare och arbetstagare inom det offentliga området enligt de principer som gäller för arbetsmarknaden i övrigt. År 1976 infördes ett nytt ansvarssystem beträffande funktionärer i offentlig verksamhet, som innebär att detta system närmats till vad som gäller inom den privata arbetsmarknaden. Enligt 1974 års lag om anställningsskydd och genom 1976 års arbetsrättsliga lagstiftning har vidare reglerna om för-

hållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare så långt det befunnits möjligt gjorts gemensamma för den privata och den offentliga sektorn.

Ett viktigt skäl för den samordnade regleringen i nu angivna hänseenden har varit att samhället i allt högre grad kommit att inrikta sin verksamhet på andra uppgifter än traditionellt myndighetsutövande och numera driver en stor del av sin verksamhet i samma former som enskilda företag och organisationer. Valet av verksamhetsform bör därför inte vara avgörande för de anställdas rättsliga ställning. Det anförda talar enligt utskottets mening för en samordnad reglering även när det gäller mut- och bestickningsansvaret. Till stöd för en sådan reglering kan också anföras att det allmänna intresse att förhindra korruption som motiverat införande av mut- och bestickningsansvar inom den offentliga sektorn också finns inom den enskilda sektorn; inte bara arbets- och uppdragsgivare utan även allmänheten har ett berättigat skyddsvärt intresse av att arbets- och uppdragstagare utför sina arbetsuppgifter utan ovidkommande hänsyn.

På anförda skäl tillstyrker utskottet förslaget att införa ett samordnat mut- och bestickningsansvar i enlighet med vad som föreslås i propositionen. Enligt utskottets mening är det emellertid nödvändigt att vid införande av sådan lagstiftning betona den särställning som tillkommer sådan verksamhet som innebär myndighetsutövning. Denna verksamhet är ju enligt 20 kap. 1 § BrB alltjämt förenad med särskilt straffansvar för myndighetsmissbruk och vårdslös myndighetsutövning och har också i lagen (1976: 600) om offentlig anställning gjorts till föremål för särskild reglering när det gäller rätten att vidta stridsåtgärd (3 kap. 1 §). I tillämpningen av den nya lagstiftningen måste den angivna särställningen beaktas. Utskottet återkommer nedan till denna fråga.

Brottsbeskrivningen

Utskottet godtar regeringens förslag att det samordnade mut- och bestickningsansvaret skall utformas i överensstämmelse med den brottskonstruktion som BrB nu innehåller. Härigenom uppnås som departementschefen påpekar den fördelen att den tämligen omfattande rättspraxis som utbildats inom bestämmelsernas nuvarande tillämpningsområde behåller sin vägledande betydelse. Utskottet tillstyrker alltså bifall till regeringens förslag i denna del. Vid detta ställningstagande kommer brottsmedlet liksom hittills att beskrivas som "muta eller annan otillbörlig belöning", och det kommer även i fortsättningen för straffbarhet att vara tillräckligt att den otillbörliga belöningen avser den bestucknes tjänsteutövning. Utskottet finner det emellertid angeläget att understryka att hittillsvarande rättspraxis givetvis får sin främsta betydelse när det gäller ansvaret inom det offentliga området. Såvitt avser den enskilda sektorn torde den i huvudsak bli vägledande när det gäller verksamhet likartad med den, av icke myndighetsutövande natur, som

bedrivs inom den offentliga sektorn.

Av central betydelse för tillämpningen av straffbestämmelserna i 17 kap. 7 § och 20 kap. 2 § BrB är tolkningen av begreppet otillbörligt. Mutansvarskommittén diskuterade ingående möjligheterna till en uttrycklig legaldefinition av otillbörlighetsbegreppet eller införande av bestämda värdegränser för vad som är att anse som tillbörlig belöning. Kommittén avstod dock från att göra något försök till legaldefinition och hänvisade därvid till att den närmare bestämningen av otillbörlighetsbegreppet är beroende av sed och allmän uppfattning och inte låter sig inskrivas i lagtext. Utredningen fann det inte heller möjligt att söka förankra lagens otillbörlighetsbegrepp i yttre faktiska omständigheter.

Enligt departementschefen måste tanken på en legaldefinition av otillbörlighetsbegreppet avvisas med hänsyn till att de mutansvariga arbetar under så skiftande förhållanden. Vad som är otillbörligt måste enligt departementschefen bestämmas på grundval av en samlad bedömning av alla för det enskilda fallet betydelsefulla omständigheter. Departementschefen hänvisar härvid till de synpunkter på denna bedömning som anförts av mutansvarskommittén och som bl. a. innebar att vad som är otillbörligt måste med utgångspunkt från mutansvarets skyddsobjekt fastställas från fall till fall genom en bedömning av den ifrågavarande gärningen i dess helhet. Sammanfattningsvis uttalar departementschefen att varje transaktion är otillbörlig som objektivet sett är ägnad att påverka funktionärens tjänsteutövning.

Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt att straffbudet fått ett mer preciserat innehåll. Det gäller framför allt den enskilda sektorn, där enligt vad ovan sagts endast begränsad vägledning kan hämtas ur den rättspraxis som utbildats på den offentliga sektorn. Som departementschefen framhåller är det emellertid inte möjligt att finna en legaldefinition som kan täcka alla de skiftande omständigheter under vilka frågan om ett mutansvar kan aktualiseras. När det gäller den enskilda sektorn saknas enligt utskottets mening skäl att straffbelägga företeelser som kan ses som ett naturligt led i vedertagna umgängesformer inom näringslivet eller inom någon viss bransch därav. Inom denna sektor förekommer förmåner av reklam- och representationskaraktär vilkas syften får anses legitima och som i allmänhet bör accepteras. Sådana förmåner bör enligt utskottets mening som regel inte betecknas som otillbörliga om de ej är inriktade på ett pliktstridigt handlande från arbets- eller uppdragstagarens sida. När det gäller svenska företags affärsförbindelser med utlandet måste också beaktas att synen på det tillbörliga i att lämna gåvor i samband med affärer växlar starkt från land till land. I tillämpningen kan givetvis inte bortses från den praxis som utvecklats i det främmande landet. Samtidigt bör dock understrykas att enbart det förhållandet att en förmån omfattas av allmän sedvänja eller

accepterad kutym — inom eller utom landet — inte gör förmånen tillbörlig.

Avgörande för bedömningen av otillbörlighetsbegreppet bör i första hand vara syftet med straffbudet, dvs. de intressen som straffbudet avser att skydda måste skjutas i förgrunden. Med hänsyn till det traditionellt starka skyddsintresse som är förenat med myndighetsutövande verksamhet intar personer som utövar sådan verksamhet en särställning. Det är därför naturligt att otillbörlighetsbegreppet får en vidare innebörd när verksamheten innefattar myndighetsutövning än när så ej är fallet.

Inom den enskilda sektorn är av grundläggande betydelse uppdrags- eller arbetsgivarens intresse av att den anställde fullgör sina åligganden utan ovidkommande hänsyn samt det från allmän synpunkt angelägna intresset av fri och sund konkurrens inom handel och näringsliv. Transaktioner som objektivt sett är ägnade att skada dessa intressen bör anses otillbörliga.

Som departementschefen funnit bör det ej komma i fråga att genom angivande av bestämda värdegränser eller andra yttre faktiska omständigheter bestämma innehållet i otillbörlighetsbegreppet. Införande av värdegränser skulle som närmare utvecklets av mutansvarskommittén lätt leda till vad som kunde uppfattas som officiellt sanktionerade drickspenningssystem och göra det omöjligt att ta hänsyn till att behovet av integritetsskydd kan variera mellan olika tjänster. Departementschefen uttalar i fråga om arten och värdet av tillåtliga förmåner av representationskaraktär att viss vägledning kan hämtas från vad som enligt riksskatteverkets anvisningar gäller om avdragsgilla representationskostnader. Enligt utskottets mening måste beaktas att dessa anvisningar har helt andra syften än de straffrättsliga reglerna. Deras betydelse för bedömning av straffansvaret torde därför inskränka sig till de allmänna upplysningar som de kan ge rörande vad som får anses normalt på området. Självfallet kan de inte användas när det gäller att dra gränsen mellan straffbara och straffria beteenden.

Straffskalan

I propositionen har för det föreslagna samordnade mutansvaret behållits de straffskalor som i dag gäller enligt BrB. Förslaget innebär alltså för den enskilda sektorn en betydande straffskärpning i förhållande till vad som gäller enligt IKL. Den mycket vida straffskalan — från böter till, för grova fall, fängelse i sex år — är en följd av att man i ett och samma lagrum har sammanfört jämförelsevis obetydliga förseelser och brott av mycket allvarlig karaktär. För normalfallen av mut- och bestickningsbrott inom den privata sektorn synes den enligt utskottets mening mindre väl avpassad. Att lagtekniskt förbehålla straffskalans högsta del för brott inom den offentliga sektorn förefaller dock utskottet mindre välbetänt; med hänsyn till vad ovan sagts om de

olika uppgifter och funktioner som fullgörs inom den enskilda sektorn kan inte uteslutas att angrepp mot de skyddsintressen som motiverat införande av mut- och bestickningsansvar inom denna sektor kan visa sig så allvarliga att behov föreligger av en sådan straffskala som upptagits i propositionen. Med detta förbehåll kan sägas att de högsta straffsatserna liksom hittills bör anses förbehållna korruptionsförfaranden i samband med myndighetsutövning eller annan viktig offentlig verksamhet. Beträffande den enskilda sektorn bör också understrykas departementschefens uttalande att någon allmän skärpning av de straff som nu utmäts inom denna sektor inte är avsedd. Med dessa uttalanden tillstyrker utskottet regeringens förslag såvitt gäller straffsatserna.

Åtalsregler

I propositionen föreslås beträffande mut- och bestickningsansvaret inom den enskilda sektorn att åtal skall ske endast om förfarandet angetts till åtal av arbets- eller uppdragsgivare till den som begått eller utsatts för korruptionsbrottet eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt. Utskottet har ingen erinran mot dessa regler. Vid bedömningen av om åtal är påkallat från allmän synpunkt bör liksom vid otillbörlighetsbedömningen beaktas styrkan av det skyddsintresse som kränkts av den misstänkte. Omständigheter som kan göra åtal påkallat från allmän synpunkt är som departementschefen anför t. ex. att anmälan görs av konkurrent till arbets- eller uppdragsgivare eller en sammanslutning av näringsidkare eller konsumenter. Liksom vid prövningen av om brott föreligger bör vid åtalsprövningen beträffande korruptionsbrott begångna utomlands och brott där utländska intressen varit företrädade kunna beaktas praxis i det främmande landet och andra för utlandsaffärer speciella omständigheter. Om arbets- eller uppdragsgivare beträffande visst korruptionsbrott anger till åtal endast mottagaren av den otillbörliga belöningen eller, då mutbrott är för handen, endast den som erbjudit eller utgett förmånen torde enligt utskottets mening från allmän synpunkt åtal ofta vara påkallat även beträffande motparten.

Tillämpningsregler

Från mutansvarskommittén och från skilda remissinstansers sida har understrukits vikten av att rekommendationer utfärdas till ledning för de enskilda arbets- och uppdragstagarna. Departementschefen uttalar att sådana rekommendationer kan beslutas i administrativ ordning, och han finner därför inte skäl att nu gå närmare in på frågan om hur och av vem rekommendationerna bör utarbetas. Inför utskottet har upplysts att institutet mot mutor förbereder ett omfattande informationsprogram vid lagstiftningens genomförande och att det även finns planer på utgivande av s. k. mutkatekeser inom skilda branscher.

Enligt utskottets mening bör ansvaret för att information om den nya lagstiftningen förs ut till medborgarna i sedvanlig ordning åvila regeringen. Härvid kan det naturligtvis visa sig lämpligt med samråd och samarbete med skilda branschorganisationer och institutet mot mutor. Vad särskilt gäller den enskilda sektorn torde innebörden av det samordnade mutansvaret svårligen kunna preciseras i s. k. mutkatekeser. Detta hindrar emellertid inte att det kan vara lämpligt att man inom enskilda branscher mot bakgrund av den nya lagstiftningen ser över branschens interna regler och rekommendationer när det gäller tagande och givande av olika förmåner i samband med tjänsteutövning. Om så blir fallet förutsätter utskottet att arbets- och uppdragstagarna samtidigt informeras om att utfärdade rekommendationer inte utgör bindande besked om var gränsen går mellan godtagbara och otillbörliga förmåner. Att dra denna gräns är en uppgift för domstolarna i lagtillämpningen.

Ikraftträdande m. m.

Tidpunkten för den nya lagstiftningens ikraftträdande är i propositionen angiven till den 1 januari 1977. Med hänsyn bl. a. till den tid som erfordras för information och utbildning rörande den nya lagstiftningen bör ikraftträdandet bestämmas till den 1 januari 1978.

Den nya lagstiftningen kommer för de rättstillämpande myndigheterna att innebära svåra bedömningar som kräver ingående kännedom bl. a. om ekonomiska förhållanden och arbetssättet inom näringslivet. Om sådan kännedom saknas föreligger stor risk för förseningar och ojämnheter i bedömningarna hos olika myndigheter. Dessa från rättssäkerhetssynpunkt icke önskvärda förhållanden aktualiserar frågan om behovet av särskilda befattningshavare inom polis- och åklagarväsendet för handläggning av i första hand hithörande mål. Såvitt gäller den s. k. ekonomiska brottsligheten i övrigt pågår enligt vad utskottet har sig beaktat inom rikspolisstyrelsen och hos riksåklagaren undersökningar angående utbildning för beivrande av sådan brottslighet. Enligt utskottets mening bör det i detta sammanhang särskilt prövas om det kan finnas anledning att utbilda särskilda befattningshavare för handläggning av mål enligt den nya lagstiftningen om mut- och bestickningsansvaret.

Övrigt

Utöver det anförda föranleder propositionen inga erinringar eller särskilda uttalanden från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen antar de genom propositionen 1975/76: 176 fram-

lagda förslagen till lag om ändring i brottsbalken och lag om ändring i lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens med den ändringen att lagarnas ikraftträdande bestämmes till den 1 januari 1978.

Stockholm den 3 mars 1977

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Mattson (s), herrar Jönsson i Malmö (s), Johansson i Växjö (c), Nygren (s), fru Bergander (s), herr Raneskog (c), fru Andersson i Kumla (s), herr Winberg (m), fru Wiklund (c), herr Lidbom (s), fru André (c), fru Johnsson (c), herr Segerstedt (s) och fru André (fp).

